

[1]

Gyászbeszéd

melyet néhai nagyméltóságu és főtisztelendő

Meszleni Meszlényi Gyula

szatmári megyés püspök, pápai trónálló és római gróf,
valóságos belső titkos tanácsos, az első osztályu
vaskoronarend tulajdonosa stb. stb.

emlékére

1905. április hó 12-én

a szatmári székesegyházban tartott:

WOLKENBERG ALAJOS dr.
theologiai tanár, szentszéki ülnök.

Szatmár-Németi
1905

[2]

„Pázmány-sajtó” (püspöki nyomda) Szatmár

[3]

*Nem úgy éltem közöttetek,
hogy szégyelhetném életemet,
de meghalni sem félek,
mert jó Urunk van nekünk.*

A haldokló sz. Ambrus szavai.

Sz. Jeromos : in vita eius.

*Fészkemben halok meg
és miként a pálma,
megsokasítom napjaimat.*

Jób 29. 18.

Gyászoló keresztények!

Mint ahogy Mózesét siratta és Áront gyászolta népe harminc napnak búbánatában, úgy szenteltünk mi is az anyaszentegyház szokása szerint harminc napi gyászt és siralmat Istenben elnyugodott főpásztorunk emlékezetének. És az elhunytát követő harmincadik napon újra egybegyűltünk, hogy a keresztény közös imádság üdvözítő erejével és a szent miseáldozatnak végtelen érdemével siessünk püspökünk lelkének enyhületére, amelyet ítéletre hívott az igazságos és irgalmas Isten.

Ennek az ítéletnek gondolatára megremeg az élő és borzadozva eszmél a haldokló. Mert mindenkit megrettent a Szentlélek ígéje, hogy

[4]

az Isten ¹⁾ erős boszuálló: tud mindent és elénk tár mindent a halál óráján, az élet értékét, amelyet adott, a kegyelmeket, amelyeket nyújtott, az órákat, melyekben a bűn halálával játszottunk, az embereket, akiket megbántottunk, — és ítél kérlelhetetlenül: az Isten erős boszuálló !

Megvallom azonban, hogy mikor erre a ravatalra esik szemem, melyet püspökünk emlékének állítottunk, vagy ha elmegyek gondolatban csendes sirlakához, melynek megszentelt kövei hamvait őrizik, a kereszteny reménység bizodalmaival telik el lelkem a Szentlélek Isten másik szavából: jó az Úr, örökkévaló az ő irgalmassága. ²⁾ Mindent számon kér és mindent megbocsáthat, mindent kitár és mindent elfedezhet, tud büntetni kárhozattal, de akar üdvözíteni .mindörökre mennyországgal: jó az Úr, örökkévaló az ő irgalmassága.

És amely gondolattal és imádsággal riadtam fel harangjainknak bús szavára március 14.-ének éjszakáján, azt adja lelkem szívem érzéseinek, szívem ajkaimnak ebben a pillanatban is: ne szállj, Uram, ítéletre a te szolgálóddal, hanem te, életnek és halálnak Istene, add meg neki a dicsőséges örök életet!

Egy szempillantásban végigtekintek földi életén, látom nagy gondolatait, szívének kincses érzéseit, buzgó munkakedvét és irgalmas cselekedeteit, életériefájdalmait és istenes

¹⁾ II. Móz. 20. 5.

²⁾ 117. zs. 1.

[5]

örömeit; reá esik szemem az Isten megtisztító irgalmasságának iskolájára, másfél esztendőnek nyugtalan kínjaira és szenvedéseire, halálos nyoszolyájára, csendes halálára; olvasom fényes lelkének tökéletes gondolatait, végrendeletét: és az irgalmas Égre tekintve mondom: ne szállj, életnek és halálnak Ura, ítéltre a te szolgáladdal, hanem add meg neki a dicsőséges örök életet!

Mert az életre Te két törvényt adtál: jól kell felhasználni, — jól kell befejezni az életet Azt parancsolod: míg világosságotok tart, a világosságban járjatok, ¹⁾ az Isten törvényében, az Isten kegyelmében járjatok! Azt mondod : aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözülni fog. ²⁾ És a mi püspökünk betöltötte ezt a két törvényt. Jól felhasználta az életet; mielőtt az örök élet útjára lépett volna, elmondhatta sz. Ambrussal: nem úgy éltem közöttetek, hogy szégyelhetném életemet. És jól fejezte be földi életét: fészken halok meg, csendesen, nyugodtan, az Istennek ölelésében halok meg és megsokasítom napjaimat, miként a pálma. Messzi nemzedékek fogják érezni és bizonyítani, hogy az életnek két törvényét betöltöttem, jól felhasználtam az életet és jól fejeztem be az életet.

Itt állapotjunk meg, gyászoló keresztények és a mi Istenben elnyugodott főpásztorunkért viselt mély gyász utolsó órájában, mielőtt az angyali karok énekét zengenők, kérjük Istent, tárja fel előttünk az élet két törvényének mély értelmét és igazságát!

¹⁾ Ján. 12. 35.

²⁾ Máté 10. 22.

I.

Szent Pál apostol nagyon is erőteljesen mondja meg, hogyan kell az életet jól felhasználni. Tanítványának¹⁾ ezt írja: teljesítsd szolgálatodat, fáradozzál és vigyázz mindenben! Minden embernek szolgálata az, hogy szolgálja az Istent és szolgálja embertársait abban a hivatásban, amelynek fényét talán gyermekjátékaink, talán ifjukorunk kedvtöltései, talán a meglett kornak eszmélkedései között gyujtotta ki lelkünkben az Isten. Az embernek lelke az Isten lehelletének gyermeke; ha hű marad élete forrásához, gyöngéd és érzékeny és fényes, mint maga az a teremtő lehellet és mindenben megérzi az Istent, az ő gondviselését, ujjmutatását. Azért felismerni a hivatást, benne az Istennek szavát és ujját, kötelesség, de még nem érdem. A valódi jellem és egyéniség az erkölcsi érzésnek és az erkölcsi erőnek egyensúlyát követeli. És az erkölcsi erő abban van, amit az apostol mond: fáradozzál 1 Az akadályok előtt ne remegj, a munkától ne ijedezzél, a nyilvános bírálaton okulj, de szárnyad le ne törjön; te fáradozzál, buzgón és lelkesedve teljesítsed, amit az Isten bízott reád! És vigyázz mindenben ! Önmagad lelki-testi erőire épen úgy gondolj, mint tieidnek, felebarátaidnak javára, üdvére. Valami apostolkodás önmagunkon szükséges ahoz, hogy egész valónkat az élet és erő forrásánál, Istennél tartsuk, az a másik apostolkodás pedig, mely önmagáról gyakran elfeledkezik

¹⁾ I. Tim. 4. 5.

[7]

és a mások vigasztalásán, testi-lelki épülésén dolgozik, valljuk be, minden kereszténynek feladata és kötelessége. Az apostolnak igaza van: teljesítsd szolgálatodat, fáradozzál, vigyázz mindenben, a kötelességtudás forrjon fel a buzgóság lobogásában, ezt pedig tegye jótévő meleggé a nagy lelkek varázsos ereje, az apostoli szellem, — ez a jó élet törvénye.

Szükséges-e mondanom ennek a ravatalnak nagy halottjáról, az apostolok utódjáról, mennyire betöltötte az apostol törvényét?

Ósi fajnak sarjadéka, gyöngéd lelkek, hagyományos műveltség voltak szelleme dajkái. De itt nehezebben születik a hivatás gondolata, mely kiszólit a hagyományok korlátai közül, s ha fényére fellegek borulnak, kétséges, nem hül-e ki az a meleg érzés, mely az első gondolatot érlelte. És felhő sok volt ennek az életnek kezdetén, akárcsak a fiatal tavaszi égen. Édes anyjának sirbaszállta és az édes atyának más tervei, új kör, új emberek és gyenge egészség riasztgatták azt a gyermeklelket. De a tavaszi égen van elevenítő napja, Meszlényi Gyulának volt *kötelességtudása*.

Itt életirója beszél. Ennek az ifjunak Isten félelme volt a kalauza, imádság a foglalkozása, a papság a reménysége, a kötelesség lelke forró vágya, olthatatlan szomja. És folytatja életirója: a székesfehérvári és pécsi iskola padjaiban vagy a Pázmáneum fűtetlen termeiben és imádságtól, önmegtágadástól, tudományszeretettől izzó levegőjében épen olyan szerénységgel és kötelességtudással végzi teendőit, mint a nagyszombati

[8]

szombati konviktus prefektusi és tanári székén vagy Scitovszky primás oldalán. Van ereje a rábizottaknak megfelelni és ráér hasznosan foglalkozni, nyelveket tanulni, utazásokat tenni, nagy és apró ismeretekben képezni magát.

Erről a csendes, rejtett, munkás életről írja sz. Ágoston ¹⁾: háborítatlan nyugalmat kíván az igazságnak szeretete. Erről zeng az író: csendes magányban fejlődik a talentum.

²⁾ De egyik sem feledkezik el arról, hogy a magányban felszívott igazságnak ragyogás a ruhája, az Isten adta talentumnak pedig az élet pénzváltó márványán a helye. Azért csendes magányban fejlődik a talentum, világi zajban állandó karakter, ezt mondja az egyik, Ágoston pedig csodálatos nyelvén írja, hogy a nyilvános és felelősséges munkát magunkra kell vennünk, mikor ezt a szeretet buzgósága követeli.

Emlékezem, keresztény hivek, mennyiszere emlegette, mint ünnepelte esztendőnkint boldogult püspökünk február 10.-ét. Ezen a napon választották Komárom város plébánosává 1866-ban. Az ut, melyre lépett, gondokból van verve, ha sima, veszedelmes, ha akadályok metszik, nehéz. Mit mondjak hát komáromi plébánosságról? A boldogult mindig mondta, hogy nincs az a cataniai napsugaras égbolt, mely

¹⁾ *Otium sanctum quaerit caritas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas caritatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendae et intuendae vacandum est veritati, si autem imponitur, est suscipienda propter caritatis necessitatem. In I. Tim. 3. 1.*

²⁾ Kölcsey F: Parainesis.

nagyobb boldogságot tudna fakasztani az emberlelkében, mint amilyen boldog békeség fogta őt körül Komáromban. Másfelől pedig olvasom, hogy utján akadály, alkotni való, meredek és aggodalom volt akármennyi. De hevületes lelkipásztor volt, az élet pénzváltó márványán pompásan csendült meg, amit reá vetett : ismeretei, szellemes valója, nyájas egyénisége, kötelességtudása. *Buzgósága* pedig győzött mindenben. A szent András-templom új ékességét kívánt, Meszlényi meghozta neki; az iskolaügynek jótévő kellett, Meszlényi megkereste és épített a jótévő pénzén, de a köveket imáival ő építette hajlékká, Krisztusnak és az ártatlan lelkeknek otthonává. A gyóntatószékbe könnyöretes szívet, a szószékre elevenséget és édes szót, az oltárhoz felemelő buzgóságot vitt magával; nyájas szava haragot békített, szeretetet osztott, keze érintésére enyhült a szegénység, régi gyűlölségek hamvadtak ki és ezt a kezet hála könyvek közt csókolta népe, mikor apátplébánosát Esztergomba szólitotta kanonoknak a király kegyelme.

Minél beljebb fut a csillag a maga világában, az éjszakának égboltján, annál jobban ragyog. A mi boldogult püspökünk, hogy a Szentlélek szavával ¹⁾ éljek, örömmel futja pályáját, mint a hős, hamar teszi meg az utat a tetőkre. 1832. január 22-én születik, 1854. július 27-én pappá szentelik, 30 éves korában a primási udvar kitüntetett papja, 34 éves korában

¹⁾ 18. Zs. 6.

[10]

plébános, csakhamar apát, 50 éves korában kanonok és az ősiség fényében ragyogó esztergomi papnevelő intézet kormányzója. Ebbe a hivatalába elviszi az egykori elüljáró és tanár gondosságát, a lelkipásztor tapasztaltságát; atyai inkább mint szigorú és tökéletesen *érzi*, még tökéletesebben szolgálja azt a krisztusi gondolatot, hogy a szegényeknek hirdetni az evangéliumot, ez a papi állapot veleje, legsajátosabb vonása, ezt kell rálehelni a jövődő papok lelkére.

1887. november 17.-én szatmári püspökké nevezi ki az apostoli király, azon hónap 25.-én megerősíti Róma, 1888. április 16-án érkezik Szatmárra és 1888. április 29.-én püspökké szentelik ebben a százados hajlékban, Hám János hamvai felett.

Nagyszerű nap volt ez az április 29.-e ! Sz. Ágoston azt mondja, hogy az Isten azért ad nagy embereket a földnek, hogy a világot a maga dicsőségére felékesitse velük. Nem merem azonban eldönteni, mi szerzett azon a napon nagyobb dicsőséget az Istennek, vajjon a mi örömünk az ékességen, akit Isten adott nekünk, vagy pedig az új püspök nagy gondolata és fogadása? Egyetlen gondolata volt: a jegyes, egyházmegyéje; fogadása pedig az volt, hogy Hám Jánosnak nyomdokain fog haladni. Mi volt Hám a szatmári egyházmegyének? Második alapítója? Az volt, de ezt a nevet halála percében adta neki a feljajdult árvaság. Atyja volt vagy szentje egyházmegyéjének? Annál több volt, erről késik az ítélet. Mi volt tehát?

Apostola volt egyházmegyének, Magyarország legszélsőbb északkeletének, apostola volt az apostoli keresztény katolikus hitnek.

Meszlényi tőle szivta *az apostoli szellemet*. Mily szépek a békeséget hirdető lábai, hirdeti a Szentlélek. ¹⁾ A Hám lépései szépek voltak, a keresztény élet virágai fakadtak lábai nyomán. Hám templomokat épített, plébániákat emel, — Meszlényi alatt 24 templom épült egészben vagy részben az egyházmegyében. Hám székesegyházat épít, — Meszlényi új díszbe öltözteti a Hám székesegyházát. Hám zárdát emel, — Meszlényi alatt a zárdá fejlődik és mind messzebb terjeszti lombjait s valósággal diadalutat tesz a másik világrészbe. Hám Szatmár-Németi város szépülésének és fejlődésének géniusza, — Meszlényi nagy és kicsiny, de mindig kegyes, sokszor fejedelmi adományokkal írja fel nevét a város legjobbjai közé.

Érti az apostol szavát és szellemét: vigyázz mindenben! Beszéljek-e az iskolákról, melyeket emelt és megalapított, annyi istenházának annyi ékességéről, melyeket pazar kézzel szórt, a jó könyvekről, amelyekre ezeket áldozott? A betegek gondja, az ártatlanok öröme, a szegénység enyhülete nem kívánna-e hálás, magasztaló szót, ha szabad volna leolvasnom az élet könyvének lapjait, melyekre angyalok írták fel boldogult püspökünk jócselekedeteit ?!

Emlékezem, 1895-ben júniusban volt, mikor

¹⁾ Izaiás 52. 7.

[12]

a nagybányai kerületben bérált. Vérömlést kapott szemem. A sorvasztó betegségnek ez volt az első jele. Jól emlékezem, mint riadoztunk azon a télen gyengült egészsége miatt Csak egy volt, aki nem riadott meg, aki nem is akarta tudni a bajt, ő, a boldogult. Mennyi és milyen fényes napokat teremtett azóta önmagának és nekünk apostoli lelke;! Egy-egy karácsony szentestéjére és éjszakájára szinte újra éledt; az ünnepeken apostoli lélekkel hirdette az Igét; hogy papokat szentelhetett, ez napokon át ünnepélyes vidámságban tartotta. Nem ott volt-e valóságban vagy lélekben vagy segítségével, mindenkor ünneplő érzéseivel Szatmárnak és az öt vármegyének minden ünnepén? És bár ereje sokszor kihagyó volt és sok minden figyelmeztette bajára, bérált esztendőnkint; még nincs két éve, az egyházmegyének éppen legszélsőbb kerületét járta be fárasztó, apostoli uttal.

Meszlényi püspök jól megtartotta az apostol törvényét: teljesítsd szolgálatodat, fáradozzál, vigyázz mindenben! Kötelességtudó, buzgó volt és apostoli szellemmel járt közöttünk. Valljuk be ravatala felett: jól felhasználta az életet.

II.

Keresztény hivek! Nagy lelkek nem érzik a kényszerűség békóit, hanem az utat, amelyen haladni fognak, maguk verik maguknak. Meszlényi püspöknek is megvolt a maga nagy gondolata élete útjára. Azonban míg nagy gondolatainak, a szeretetnek ösvényén és a békeség;

csapásán akart haladni, az élet nem kimélte őt a fájdalomtól sem. Ez is apostoli vonás a nagy lelkeken. A mult balsikerei, a jelen megpróbáltatása, a jövő homálya: az apostolok útját ezek a tövises szegik. És mondjam-e, hogy a nyilvános élet sokszor éles bírálatot, a jótétemény irigységet vált ki az emberek lelkéből? A nap foltjainak változásait, a nyári égnek csak tenyéryi felhőit is észreveszik a földlakók és nyugtalankodnak miatta . . . Ó sok fájdalom szántott végig a mi püspökünknek lelkén tizenhét éves kormányzása alatt! . . .

Mégis mi ez, amit látok? Ravatalánál eltompult minden tövis, elnémult a nyugtalan zaj, a bíráló, az ellenkezés; beteljesedett, amit a Bölcs az Úrról és az ő felkentjeiről hirdet: a te győzedelmes kezedet egyhangulag dicsérték.¹⁾

Dehát mi tartja a nagy lelkeket nyugton bántódásaikkal szemben? Vajjon csak saját sulyuk és erejük, mint a tengerjáró páncélosokat vagy csak a nemtörődés az emberekkel? Nem, a nagy lelkek gyöngédebbek, érzékenyebbek, mint a többiek. És egy-egy életnek szemes bírálót mi némitja meg a nyilt sirok előtt? Talán csak a részvét, csak az élet áldozata, melyet az elnyugodott most már meghozott és amelylyel kiengesztelt mindent? Nem.

Ami a nagy lelkeket nyugton tartja, ami az emberek ajkára a bíráló és ellenkezés helyett a kegyelet és dicséret szavait adja, az az emberkebelnek legnagyobb gondolata:

¹⁾ Bölcs. 10. 20.

halhatatlanság reménye. A Szentlélek Isten azt mondja: spes immortalitate plena ¹⁾ óriás reménység, örök remény, a halhatatlanság erejében kivirágzott reménység. Ezt az Isten csodálatos érzékenységgel lehelte a nagy lelkekre és csodálatos világossággal gyújtja ki mindnyájunk lelkében a megnyilt sir előtt. Azok erősen fogóznak bele és a halhatatlanság ihletén érezik: nem halok meg egészen, — aki engem ítél, az Úr az ²⁾, — ezek pedig kegyelettel állanak meg annak emléke előtt, akit Isten már elvezetett az emberlelkek olthatatlan szomjuságának enyhületes forrásához, a halhatatlanság birodalmába.

A halhatatlanság kapuja azonban a halál. Hát haláláról beszéljek boldogult püspökünknek ?

Keresztény hívek! Van tölgy, melyet derékon kap a vihar és ketté tör, másik, amelyet tövestől terít a földre. Tört oszlopok vagy a földnek megszakadt kebele jelzik az utat, amelyen végigrobogott a pusztító vihar. Meghatóbb azonban a pálma halála. Sokáig élt, táplált és gyönyörködtetett; egyszer csak sinyleni kezd, de leggazdagabb, legizesebb gyümölcsét most adja, a következő tavaszon azonban — nem ébred többé.

Ez a sinylődés itt tizenkilenc hónapig tartott. De eközben mint ontotta a szenvedő ízes, gazdag gyümölcsét! Hogy járta be emlékezete mint az aggott hattyu gyermekéveit, férfikora

¹⁾ Bölcs. 3. 4.

²⁾ I. Kor. 4. 4.

munkáinak mezőit, hogy szeretetéből senkit ki ne feledjen! Hogy ékesítette jegyesét, ezt a székestemplomot; hogy adta ide mindenét egyházmegyéjének; mint futott Mária-Pócsra, az áldott Szűznek csendes otthonába. Emlékeztek-e erre a pócsi utra, aranymiséjére? Milyen gyengeség és milyen ellenállhatatlan sóvárgás, mennyi könnyü és milyen vigasztalódást Hát december. 8-ára emlékeztek-e, mikor utólszor misézett és először és utóljára borult jegyesének, ennek a felékesített istenházának kebelére ? Már alig élt, de az utolsó szikrát életéből ide hozta az oltárra; milyen sápadtság ült arcán, de milyen lelkesedéssel adta atyai szívének áldását, mikor itt állott ravatala helyén! És végrendeletét olvastátok-e? Nekünk hagyta mindenét, nemcsak azokat a százezreket, amelyek jótékonyágtól fáradt kezei közt még megmaradtak, hanem örökkévaló javait is, erős hitét, élete buzgóságát, legjobb tanításait, az Isten törvényeihez való hűségét, magát pedig Jézus Krisztus legszentebb Szívébe zárta.

Talán beszélni is hallottátok sorvasztó fogságában. Azt mondta: félhalott vagyok, — és a másik szava az volt: mondjátok meg annak a szegény betegnek, imádkozom érte, ki ne mozduljon, míg tökéletesen helyre nem jön. — Most már igen rosszul vagyok, mondta s révedező szemmel suttozta: jön, jön a vég, — de mindjárt másra gondolt: a szívemet ki nem vehetem, hogy szükségeket enyhítsek vele, de itt a pénzem, alamizsnálkodjatok, terveljetekek, építsetek! — Nagy kinok közt szólott: fáj

[16]

mindenem, ne érintsetek, még csak ne is közeledjeteK, — de a másik szava az volt: megáldalak, fiam, jöjj ide, hadd tegye atyád fejedre kezét!

Egynehányan ott voltak és láttátok, mint kérte és vette az Úrnak szentségeit március 12.-ének alkonyodtán, mint sóhajtozott bünbánó és bízó lélekket Istenem, én édes Istenem!

Azután elnémult, következtek az órák, amelyeket az Isten irgalmasan önmagának tart fenn, mintha pótolni akarná azokat, amelyeket nélküle töltöttünk. Ki tudná megmondani, ekkor, csendes haldoklásában csak az öntudatlanság jótevő békója fogta át lelkét vagy inkább már a tulvilági élet békesége kezdődött számára? Az elvégezett munka üdvözítő öntudata tartotta-e nyugton vagy talán a mennyei korona után való sóvárgás miatt vált érzéketlenné még azok iránt is, akiket itt legjobban szeretett? Végre március 14.-ének éjszakáján lefoszlott lelkéről a földi homály, megtért Istenéhez.

A pálma sinylődik, meghozza legédesebb, utolsó gyümölcsét, aztán a következő tavaszon nem ébred többé. Akkor a föld, melynek kebelében pihent, csendes árvaságban szemléli halottját: nem lesz hűs árnyéka, nem lesz táplálója. Sokáig siratja ezt az. árvaságot, ezt a hosszú álmat

Beszéljem-e siralmunkat, ennek a mi árvaságunknak harminc napját? De miért, mikor mindnyájan éreztük gyászát, remegését? Hogy elménket a veszteség tudata és a jövődőknek homálya töltötte be, szívünket sikoltozó fájdalom

[17]

szedte ízekre; ajkunkon némaság, tagjainkban az erős fájdalmak gyermeke, a fáradtság kinjai! Ez a négy hónap előtt olyan ékes jegyes gyászruhája sötét pompájában, a papság az oszlop kidőltén ámuló fájdalommal, a nép atyjának elvesztésén, irgalmas orvosa kidőltén siralom és engesztelőimádság zokogásában!

Dehát miért folytassam? A sirjában nyugovónak áldott álmát miért zavarjam? Ne riasztgassa az itt maradottaknak fájdalma azt a szívet, mely övéinek minden fájdalmára hangosabban dobogott vissza! ...

Ámde emlékeztek-e, hogy ahová csak hírül vitte a mi gyászunkat a villámnak utja, mindenütt nagy gyászt és megdöbbenést keltett? És láttátok-e a temetést, azt a sok-sok papot, aki atyját gyászolta, az idegen méltóságokat, akik a főpapnak, a hazafinak hozták kegyeletes tiszteletüket? Láttátok-e, milyen sápadtság ült a megnőttek vonásaira és mint húzódott meg a gyermekeknek angyalarca? A római koszorus¹⁾ festette meg ezt a képet legjobban: mindenütt gyász, remegés s a halálnak sokféle alakja.

Mindez pedig azt a *szeretetet* hirdette, amelyet a mi üdvözült püspökünk gyakorolt az embereken és amely viszonszeretetet váltott ki nyájának lelkéből. Kötelességtudása, buzgósága, apostoli gondjai mellé sorozzuk hát ide lelkének legszebb vonását, szeretetét. Azt a legnagyobbat, ami az apostol ígéje szerint örökre megmarad,

¹⁾ Vergilius: Aeneis IV. Luctus ubique, pavor et plurima mortis imago.

[18]

azt a leghatalmasabbat, amelynek erejével efelett a ravatal felett harcba kell szállanunk az ember szívek legpusztítóbb sebével, az elfeledkezéssel.

Hadd győzzön ebben a vívásban püspökünknek sírja felett a szeretet! Ez volt életének iránytűje, ez legyen, ez a buzgó, ez az apostoli szeretet, és a mi kegyeletes, imádságos szeretetünk halhatatlan örökéletének szerzője.

* * *

Keresztény hivek! Szent Pál¹⁾ int bennünket: Emlékezzetek meg elüljáróitokról, kik nektek az Isten igéjét hirdették, kiknek látván életük végét, kövessétek hitöket, azt az eleven hitet, azt a minden jók Urába vetett tökéletes bizodalmat és reménységet, mely üdvözült püspökünknek alkotásaiban él és kiszól végrendeletéből, áldásban tartja emlékezetét és az örökkévalóságban az Istennek boldogító szinelátására változik.

Evvel a minden jók Urába vetett hittel tépjük le már a gyásznak leplét és öltözzünk az örvendezés ruháiba, az elmulás hangjait váltsa fel az örökélet himnusa: engedjük püspökünknek lelkét az angyalok utján járni! Mert a pálmának Jób igéje szerint²⁾ reménye van, ha levágják, újra kizöldül és ágai kihajtanak — a halhatatlan örökkévalóság birodalmában. Ott fogadja őt az áldott Szűzanya, fogja fel lépéseit szent Őrzőangyala és boldogítsa vég nélkül Üdvözítője!

¹⁾ Zsid. 13. 7. ²⁾ Jób 14. 7.

[19]

És ha kihajtott a pálma az Isten kertjében, terjeszsze reánk ágait, legyen a mi üdvözült atyánk és püspökünk népének szeretője, aki sokat imádkozik népéért,²⁾ papjaiért, egyházmegyéjéért! Ámen.

²⁾ II. Makk. 15. 14.